

KULTUREN

Norra Rörums kyrka

Norra Rörums socken, Höörs kommun, Skåne
Antikvarisk medverkan 2015-2016

KULTURMILJÖRAPPORT 2016:5

CARITA MELCHERT

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	2
Administrativa uppgifter	2
Sammanfattning av utförda arbeten.....	2
Byggnadshistorik.....	2
Genomförda arbeten.....	3
Material:	4
Avvikelser från beslut och antikvariska ställningstaganden....	4
lakttagelser under arbetet	5
Bilder och ritningar.....	6
Bilagor	17

Inledning

Församlingen saknade lämpligt förvaringsutrymme i kyrkan för bland annat katafalkvagnen. Katafalkvagnen stod dold under en duk i mittgången i västra korsarmen. Kistpallar, underlägg till ljusbärare, en ramp, extra bord och stolar förvarades i bänkraderna. Denna lösning var inte optimal, varken ur estetisk- eller utrymningssynpunkt. Arbetsbeskrivning för ny förvaring togs fram av stiftsingenjören på Lunds Stift. Ett nytt förvaringsutrymme för bland annat katafalkvagnen har byggts i kyrkan.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: 433-17157-2014

Kommun och socken: Höör

Arbetshandlingar: Beskrivning för ansökan om tillstånd enligt Kulturmiljölag (1988:950) Norra Rörums kyrka AO-02. Nytt styr- och reglersystem samt ny förvaring i Norra Rörums kyrka, Höörs församling. 2014-06-09 Lunds stift, Erika Hallin, stiftsingenjör

Fastighetsägare: Höörs församling, Svenska kyrkan

Kyrkogårds- och fastighetschef: Fredrik Göransson, Höörs församling

Entreprenörer: Björklidens Byggnadsvård AB, Olle Ölmskog

Anne Håkanssons Måleri AB, Pierre Håkansson

Antikvarisk medverkan: Carita Melchert, Kulturen

Startdatum: 2015-11-18

Slutbesiktning: 2016-03-17

Sammanfattning av utförda arbeten

En ny förvaring för bland annat katafalkvagn har byggts i östra bänkkvarteren. Befintliga delar av berörda bänkar har byggts in som väggar i förvaringsutrymmet. Trägolvet i förvaringsutrymmet har ersatts med tegelgolv.

Byggnadshistorik

Norra Rörums kyrka är till sitt ursprung en romansk medeltidskyrka, byggd senast omkring år 1200. 1782 tillkom en "nykyrka" åt söder. Ungefär vid samma tid byggdes ett gravkor i norr. Ca 1830 lades hela kyrkan under tunnvalv, och altaret flyttades från koret i öster till sin nuvarande plats mitt på norra väggen. En sakristia uppfördes också vid kyrkans norra vägg.

Befintlig bänkinredning omnämns vara tillkommen år 1901 efter ritningar gjorda av Folke Zettervall men målades om på 1950-talet. På 1950-talet försågs kyrkan med golv av tegel.

Utdrag ur Vård- och underhållsplan: "1951 -52. KBS godkänner Græbes förslag till restaurering av kyrkan renoveras som återinvigs i maj 1952. Altarpredikstolen tas bort och den gamla predikstolen från 1606 återuppsätts. Triumfkrucifixet från 1400-talet placeras över altaret, bänkarna målas om och vägglampetter sätts upp. Ny elektrisk värmeanläggning. Innerfönster sätts in, ny sakristia inreds i gravkorets övre våning. Ommålning av hela kyrkan. Bänkarna får sin gråblå färg som bevarats till idag."

Genomförda arbeten

Placeringen av den nya förvaringen se figur 2.

De två sista bänkraderna i nordöstra hörnet demonterades varsamt. Fastsatt i bänkarna fanns element som demonterades.

Befintligt trägolv, som bedömdes vara från 1950-talet, revs bort. Två golvbjälkar placerade i nord-sydlig riktning togs bort. Golvbjälkarna låg utan sammanfogning direkt på marken som består av sand, grus, fältsten och diverse rester efter murbruk och tegel-skärv. På befintligt marklager lades en markduk och makadam. Efter packning av underlaget lades det nya teglet i finbetong.

Den befintliga framkanten av bänkarna har försetts med hjul och gångjärn och återanvänts som front till förvaringen. De befintliga bänkgavlarna monterades på en skiva försedd med hjul och utgör en öppningsbar vägg åt söder. Gångjärnen har anpassats efter utseende på befintliga dörrgångjärn i kyrkan. Ovanpå konstruktionen har byggts ett öppningsbart lock. Locket är monterat på en aluminiumram som i sin tur vilar på golvet. Locket öppnas med hjälp av en eldriven lyftanordning. El styrs från det låsta utrymmet sakristian och sköts manuellt genom en brytare monterad utanpå förvaringen.

El har dragits fram till förvaringsutrymmet från sakristian genom den norra tegelväggen. En befintlig elradiator som fanns under bänkarna har monterats in i förvaringsutrymmet för bästa möjliga klimat.

De nya trädelarna (skiva och lock) har målats in lika befintlig marmorering och bänkfasaderna har bättringsmålats. De putsade väggarna bakom bänkarna har rengjorts och lagats får att få en likvärdig struktur som resterande putsytor och målats i nyans lika befintlig nyans. Se vidare i bilaga 1: Material och arbetsbeskrivning för måleri. Sidan 8.

Återstår att:

Måla in strömbrytare till lucköppningen i nyans med bänkinredningen.

Lacka/fernissa förvaringen efter härdningsprocess som inte är klar.

Justera locket, avvaktas med justeringen efter slutgiltig bedömning vid olika väderlek och årstider.

Material:*Förvaring*

Läggning av nytt tegelgolv: Finja finbetong

Fogbruk i golv hydrauliskt kalkbruk

Limträskiva av furu som kvistlackats.

Gångjärn är av mässing.

*Målningsarbeten**Förvaring:*

Ottossons Färgmakeri Linoljefärger

Kulörer: Skruttrögrön NCS 6717-G28Y, brutet med Vit Titanzink 50/50

Vit Titan-Zink NCS 0402-Y07R

Ottossons Lasyrolja

Ottossons linoljefärger för konstmåleri kulörer: Bensvart, Blandvitt Titan-Zink, Verona

Grönjörd. Italiensk terra di siena obränd, Ultramarinblått

Rubinol. Linoljebaserat träspackel

Polityr

Le Tonkinois Vernis, oljelack. Eller likvärdig.

Putsvägg:

Torr rengöring med Wishab svamp.

Lagningar Finjas hydrauliska kalkbruk 0-3mm

Spärrmålning Wibo linoljefärg, vit kulör

Slutstrykning med Wibo emulsionsfärg, bruten med lite guldocker och grå umbra

Tegelgolv:

Första behandlingen: Kallt vatten spädd med Ottossons linoljesåpa 30%

Andra behandlingen: Kallt vatten spädd med Ottossons linoljesåpa 20%

Avvikelser från beslut och antikvariska ställnings-taganden

Locket till förvaringen behövde vara tillräckligt stabilt för att hålla ifall att någon kliver upp på det. Detta medförde att locket skulle bli för tungt för personalen att lyfta manuellt. Av den anledningen beslutades att locket bör lyftas med eldriven lyftanordning. El bedömdes i samråd med antikvarisk medverkande kunna dras från sakristian genom ett tegelmurat väggparti. Väggpartiet av rött tegel bedömdes till att inte vara medeltida. Aluminiumramen och lyftanordningen monterades på golvet för att undvika ingrepp i yttermuren. Strömbrytare har monterats på utsidan av förvaringen och har i möjligaste mån monterats dolt, återstår att måla in strömbrytaren i nyans med bänkinredningen. Locket har monterats så att det inte kan stöta emot väggarna och föremål på väggarna.

Locket griper något och behöver justeras. Man avvaktar justeringen för att bedöma efter olika väderlek och årstider.

En radiator har monterats på yttermuren åt öster men ingreppet bedömdes som ringa i befintligt puts. Inga äldre spår av bemålningar på väggpartiet var synliga. Bedömdes att uppvärmning ger ett bättre klimat i förvaringen.

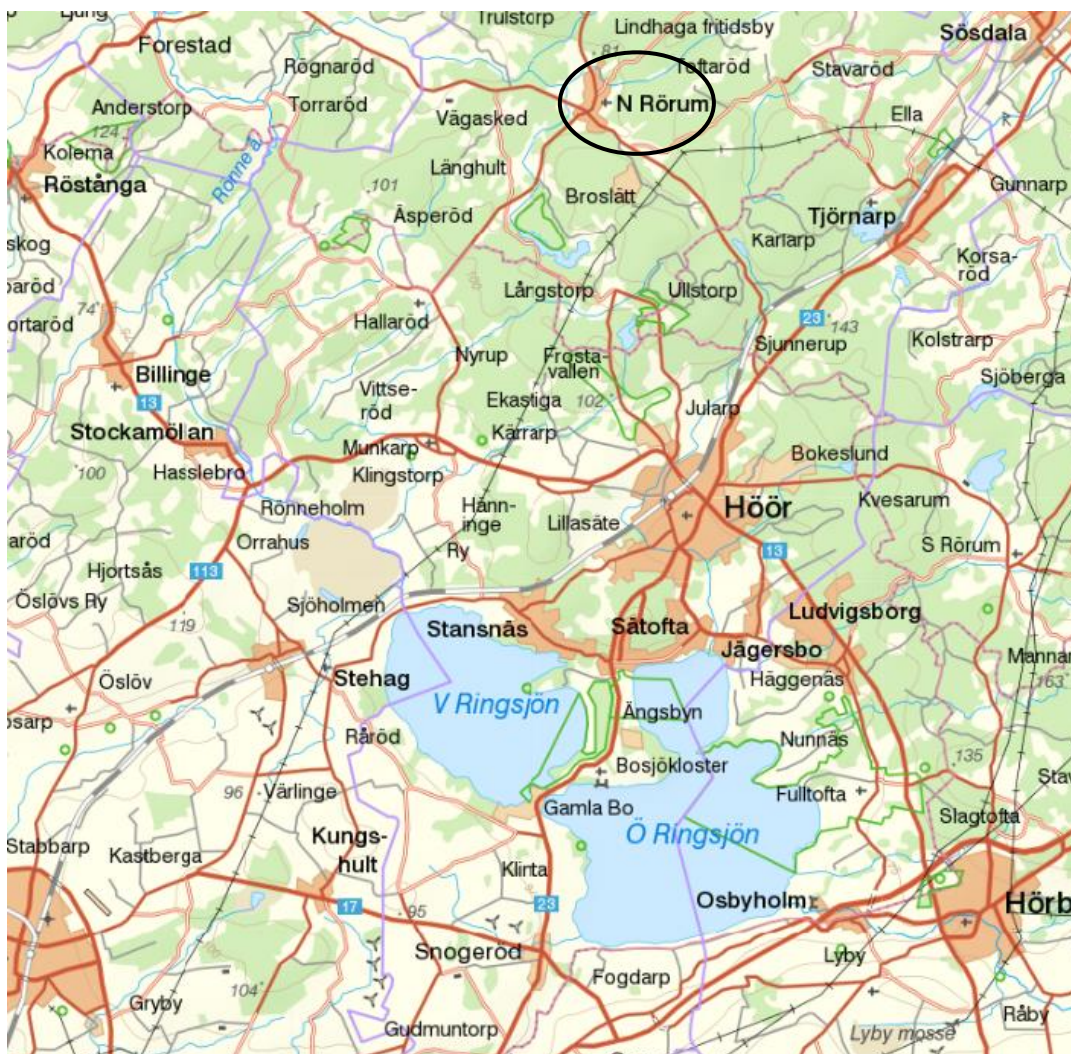
De gamla golvbjälkar togs bort i golvet eftersom det behövdes utrymme för läggning av det nya tegelgolvet och för att minska risken för svampangrepp då befintlig konstruktion är utsatt för markfukt. Den östra golvbjälken invid yttermuren var kraftigt rötskadad. Den västra var i gott skick och togs tillvara för att vara tillgänglig för eventuell framtida undersökning. Golvbjälken förvaras i källarutrymmet i gamla skolhuset intill kyrkan.

Det nya teglet är ett marktegel som i utseende är snarlikt det befintliga golvet i kyrkan vad gäller storlek, färgnyans och ytstryktur. Fogen utfördes snarlik den befintliga fogen till material, färgnyans och ballaststruktur.

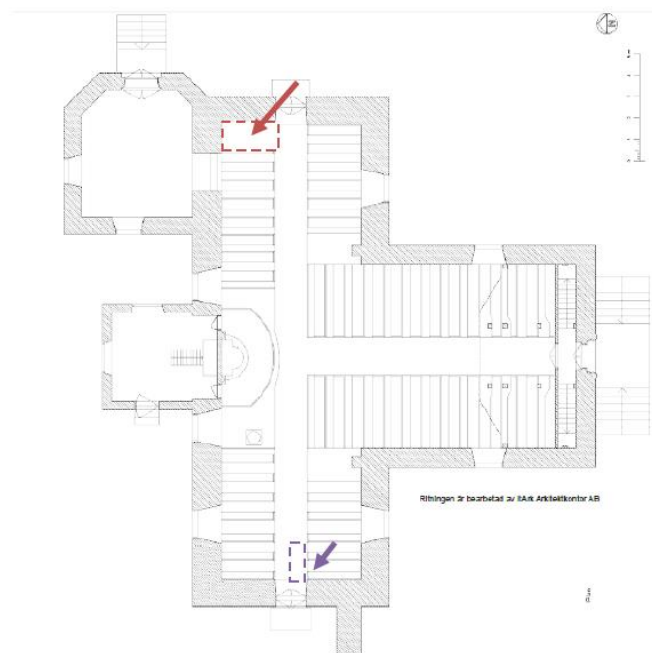
Iakttagelser under arbetet

Inga spår av äldre väggbemålning har påträffats. Marknivån i förvaringsutrymmet har inte ändrats och inga äldre golvkonstruktioner förutom två golvbjälkar har påträffats. Den tillvaratagna golvbjälken kan med fördel undersökas vidare av expert.

Bilder och ritningar

Figur 1. Norra Rörum markerat med en cirkel på Skånekartan.

Ritning 1. Röd markering visar var förvaringen placeras och byggs in. Katafalken förvaras i dagsläget i kyrkans västra korsarm (se blå markering).

Figur 2. Placering av ny förvaring vid röd pil. Urklipp ur Beskrivning för ansökan om tillstånd enligt Kulturmiljölag (1988:950) Norra Rörums kyrka AO-02.

Figur 3. Före åtgärder. De berörda två sista bänkraderna.

Figur 4. Före åtgärder. De berörda bänkraderna och trägolv.

Figur 5. Före åtgärder. Vy mot de berörda bänkraderna längst bak.

Figur 6. Under arbete, bänkar och trägolv är bortmonterat.

Figur 7. Under arbete. Foto: Björklidens byggnadsvård AB.

Figur 8. Under arbete. Markduk och makadam. Foto: Björklidens byggnadsvård AB.

Figur 9. Under arbete. Teglet är ett marktegel som i utseende var snarlikt det befintliga golvet i kyrkan. På vänstersida sticker lagda rör för el till uppvärmning av förvaringen och eluttag för lucklyftningsanordningen. Foto: Björklidens byggnadsvård AB.

Figur 10. Under arbete. Två bortmonterade golvsjälkar och brädgolv.

Figur 11. Under arbete med skiva och lock.

Figur 12. Under arbete. Färger som användes.

Figur 13. Efter åtgärder. Ny förvaring. De nya träskivorna i södra sidan (till höger i bild) och locket är marmoreringsmålade på utsidorna.

Figur 14. Efter åtgärder, ny förvaring för katafalkvagnen med mera och nytt tegelgolv inne i förvaringsutrymmet.

Figur 15. Efter åtgärder, ny förvaring och nytt tegelgolv inne i förvaringsutrymmet.

Figur 16. Efter åtgärder. Ny förvaring. Återstår att måla in strömbrytaren i nyans med marmorering.

Figur 17. Efter åtgärder. Vy mot de berörda bänkraderna längst bak.

Bilagor

Bilaga1: Arbets-, material beskrivning av katafalkförvaring Norra Rörrums Kyrka.
Entreprenör Björklidens Byggnadsvård AB

2016-04-01

Arbets, - material beskrivning av katafalkförvaring Norra Rörrums Kyrka

Allmänt

Höörs församling omfattar Höör, Munkarp, Hallaröd, Tjörnarps och Norra Rörrum.

Kyrkan saknar goda förvaringsmöjligheter för utrustning. Ny förvaringsmöjlighet planeras därför också byggas. Denna beskrivning ska ligga till grund för ansökan om tillstånd enligt Kulturmiljölag (1988:950) för att komplettera befintligt värmesystem med nytt styr- och reglersystem samt för att bygga ny förvaringsmöjlighet i Norra Rörrums kyrka.

Objekt

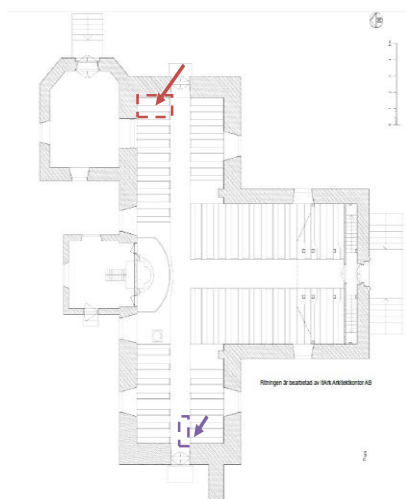
Norra Rörrums kyrka är ursprungligen en romansk kyrka från 1200-talet. Kyrkan fick behålla sitt medeltida utförande med långhus, kor, absid och ett vapenhus i söder, fram till slutet av 1700-talet. År 1770 byggdes ett gravkor i norr och 1782 byggdes nykyrkan i söder. Befintlig bänkinredning tillkom år 1901 efter ritningar gjorda av Folke Zettervall. Kyrkan är i stort behov av förvaringsmöjligheter för ex. katafalk, begravningspallar.

Förvaringslösning

I dagsläget saknar församlingen lämpligt förvaringsutrymme i kyrkan. Katafalken står dold under en duk i mittgången i västra korsarmen. Denna lösning är inte optimal, varken ur estetisk- eller utrymningssynpunkt. Kistpallar, underlägg till ljusbärare, en ramp, extra bord och stolar förvaras i bänkraderna.

Genomförande

De två sista bänkraderna i det östra tvärskeppet demonteras med varsamhet (se ritning 1). Befintligt trägolv ersätts med tegelgolv dels för att göra underlaget mer lättillgängligt, dels för att befintlig konstruktion är utsatt för markfukt och således inte lämplig. Befintliga bänkfaser återanvänds till viss del i den nya möbeln. Skärmen (mot väst) förses med gångjärn och hjul så att denna blir öppningsbar. Bänkarnas gavelpartier monteras på en skiva (marmorerad i samma kulör som övriga inredning) och förses med gångjärn och hjul. Även denna sida blir öppningsbar. Ovanpå konstruktionen byggs ett lock, delat i två delar på diagonalen. Partiet mot väggen förstärks med en underliggande regel och blir bärande och väggfast. Den andra halvan monteras med gångjärn och blir öppningsbar, se bild 4. Konstruktionen kommer vara öppningsbar i det sydvästra hörnet. För att den nya möbeln ska hamna i samma höjd som övriga inredning och för att hjulen ska få plats, kan det bli aktuellt att kapa nedre kanten på bänkfasaderna något.

Ritning 1. Röd markering visar var förvaringen placeras och byggs in. Katafalken förvaras i dagsläget i kyrkans västra korsarm (se blå markering).

Foto 1. Det bakre bänkkvarteret i östra korsarmen byggs om.

Foto 2. Bänkarna demonteras och bänkfasaderna återanvänds i den nya förvaringslösningen.

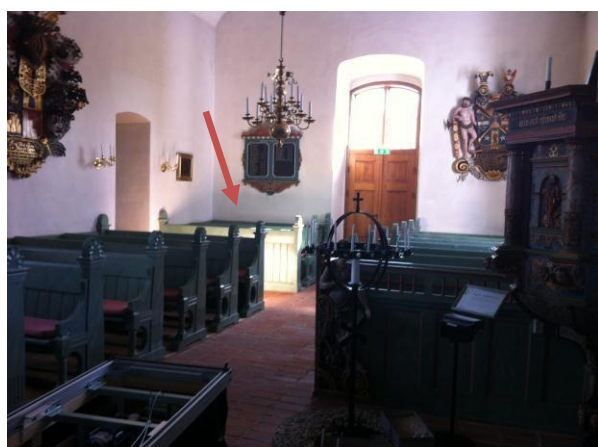

Foto 3. Att de bakre bänkarna byggs om inverkar till viss del på kyrkorummet, främst genom att sittplatser försvinner. Möbeln blirett förhållandevis diskret inslag i rummet.

Foto 4. I dagsläget används berörda bänkar som förvaringsutrymme. Här förvaras bl.a. en ramp ett droppskydd för ljusbärare m.m.

Foto 5. I de bakre bänkarna i det västra tvärskeppet förvaras extra bord och stolar. Den lila duken som syns på bilden täcker i vanliga fall över katafalken som står parkerad i gången.

Foto 6. I de bakre bänkarna i det västra tvärskeppet förvaras bl.a. kistpallar.

Bild 4. En förvaringsmöbel byggs i det bakre bänkkvarteret i långhusets östra del. Befintliga bänkar demonteras, bänkarnas gavlar återanvänds och monteras på en skiva som målas in i samma kulör som bänkarna i övrigt (se gröna markering). Skivan förses med hjul i nederkant och gångjärn i hörn mot mur, för att kunna öppnas och fungera som lucka. Likaså förses kvarterets framstycke (se blå markering) med hjul och gångjärn. Övansidan täcks med diagonalt skurna skivor, varav den ena är bärande och den andra har gångjärn och är öppningsbar. Pilarna visar hur konstruktinen är tänkt att kunna öppnas. Konstruktionen ska förses med luftventiler på minst två ställen. Ventilerna placeras i nytt skivmaterial med lämplig placering både estetiskt och funktionellt.

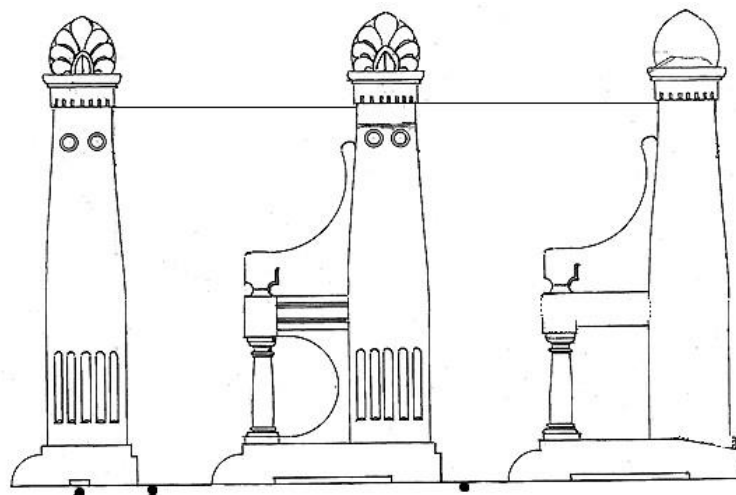

Illustration 3. Den nya förvaringsmöbeln sedd från söder. Bänkarnas gavlar används i den nya förvaringsmöbeln för att möbeln ska integreras med övriga kyrkorum. Gavlarna fästs på en slät skiva som förses med gångjärn och hjul och som bildar ett öppningsbart parti.

Åtgärdens inverkan på det kulturhistoriska värdet

Kyrkans bänkinredning tillskrivs bl.a. restaureringshistoriska värden då denna är ett verk av den kända arkitekten Folke Zettervall. Åtgärden medför ingrepp i bänkinredningen vilket påverkar dokumentvärdet av inredningen. Dessutom påverkas upplevelsen av kyrkorummet. Den nya förvaringen har samma proportioner, form och kulör som inredningen i övrigt, vilket är positivt för upplevelsen av rummet. Att trägolvet byts ut mot ett tegelgolv kommer inte påverka byggnadens kulturhistoriska värden eftersom befintligt trägolv som består av spontade furubrädor troligen från andra hälften av 1900 talet och dessutom utgör en riskkonstruktion i dagsläget. Man bör dock välja ett tegel och förband som harmoniserar med befintligt tegelgolv. Det positiva med åtgärden, ur antikvarisk synpunkt, är att den är förhållandevis reversibel och det är möjligt att återställa utrymmet till sittplatser då fasaderna återanvänds.

Tidsplan för genomförande

Åtgärderna beräknas vara påbörjade under första kvartalet år 2016 och entreprenaden bedöms vara slutförd vid årsskiftet 2016-2017.

Entreprenör Björklidens Byggnadsvård AB

556974-9897

Nedan följer en beskrivning av arbetet som utförts på den nya Katafalkförvaringen i Norra Rörrums Kyrka.

Arbetet startades med varsam borttagning av befintliga kyrkbänkar (kort 1) enligt beställningen eftersom dessa skulle användas till den nya förvaringen. Fastsatt i bänkarna satt element (kort 2) som demonterades av hantverkaren och elektriker. Efter att detta gjorts avlägsnades det befintliga trägolvet och träbjälkar(kort 3) för att ge plats för nytt tegelgolv som grundlades med markduk och makadam (kort 4 -6).

Kort 1

Kort 2

Kort 3

Kort 4

Kort 5

Kort 6

Kort 7

Efter packning av underlaget påbörjades läggning av teglet (kort 7) och till det användes Finja finbetong. Kort 8 och 9 visar när golvet är färdiglagt men inte fogat. Teglet är ett marktegel som i utseende var snarlikt det befintliga golvet i kyrkan och på vänstersida sticker lagda rör för el (kort 10) till uppvärmning av förvaringen och eluttag för lucklyftningsanordningen.

Kort 9

Kort 8

Kort 10

Kort 11

Golvet fogades med hydrauliskt kalkbruk (kort 11)

Efter att golvet är gjort som sig bör påbörjades byggnation av själva katafalkförvaringen. Delar av de gamla bänkarna användes för att få till stommen som ska hålla fast de rörliga delarna i framkant (kort 12).

Kort 12

Den gamla framkanten av bänkarna återanvänds som front till förvaringen. I bakkant monteras en fast regel och skiva för montering av lucka. På höger sida av förvaringen monteras en fast och en rörlig del och till det användes en limträsskiva av furu som kvistlackades (kort 13). Alla gångjärn som används är av mässing.

Kort 13

Därefter monterades den rörliga delen och passades in med den befintliga gamla delen (kort 14,15).

Kort 15

Kort 14

Fortsatt montering av sidan med hjälp av de gamla bänkgavlarna enligt beställning (kort 16).

Kort 16

Kort 17

Luckan av limträskiva av furu har påbörjats av kvistlackning och förbereds för fastmontering (kort 17,18).

Kort 18

Material och arbetsbeskrivning för måleri

Objekt

Katafalkförvaring Norra Rörrums Kyrka

Material

Ottossons Färgmakeri Linoljefärger;

kulörer: Skruttrön NCS 6717-G28Y, brutet med Vit Titanzink 50/50

Vit Titan-Zink NCS 0402-Y07R

Ottossons Lasyrolja

Ottossons linoljefärger för konstmåleri kulörer: Bensvart, Blandvitt Titan-Zink, Verona Grönjörd

Italiensk terra di siena obränd, Ultramarinblått

Rubinöl. linolje baserat träspackel

Polityr

Tonkinos, lackfärg. Eller likvärdig.

Utförande av förarbete samt måleri nybyggnation av katafalkförvaring

Kvistar schellackeras, 2ggr, grundar med Vit Titan-Zink, 1 gång, tunt. Spädes med lite terpentin, samt 1 % sickativ. Ytor slipas med mjukt 120 papp, rengör med dammsugare samt klibbduk. Går över kvistar, samt hål/skarvar som lyser svart. 2 ggr. På vissa ställen 3 ggr. Fläckbättrar alla spacklingar, tills ytan blir mättad, tunt. Lätt avslipning med 120 papp, rengör med dammsugare samt klibbduk.

Mellanstrykning med Skruttrön samt Vit Titan-Zin, strykes tunt samt moddlas. Spädes med lite terpentin, Ottossons, samt 1 % sickativ.

Färdigstrykning med skruttrön samt Matt Vit Inomhus 50/50, vilket ger en matt yta.

Ville inte riskera att får "krypningar" under dekorationsmålningen/marmoreringen. (Strykes tunt samt moddlas).

Slipar ytan lätt med 220 slipdyna, ruggar.

Dammsuger samt rengör med klibbduk.

Tonar in Lasyrolja med ovanstående "linoljefärger för konstmåleri". Dekorationen utförs med mindre anstrykare, streckpenslar, moddlare & fördrivare.

Lackas/fernissas vid senare tillfälle då dekorationsmålning fått härdad. Mellan alla strykningar har det krävts minst 24-30 h torktid.

Utförande av bättringar på äldre målningar

Rengöring med Vatten samt Yes, spädd 1 droppe 2L. Endast för att få bort fett samt sot, & inte påverka underliggande färgfilm samt lack/fernissa.

Skador & krackelering skrapas upp & skarvar slipas ner. På ställen där nybyggnation påverkat färgfilm (skruvhål, slag m.m), grundas i en ljusare färgton, för att lättare kunna ses inför mellanstrykning (bättring).

Mellanstrykningens färg tonas in till omliggande bottenfärg & ådring runt skador. Bättring utföres med "linoljefärger för konstmåleri" samt Ottossons Lasyrolja, på palett med ovanstående tubfärger.

Bakomliggande putsvägg gamla bänkar

Torr rengöring med Wishab svamp. (PH neutral rengörings svamp som används på sotiga väggar i konserverns arbeten). Lagningar gjorda med Finjas hydrauliska kalkbruk. 0-3mm, för att få likvärdig struktur som resterande putsytor.

Spärmålat med Wibbo linoljefärg, vit kulör. Fläckbättring på "rena putsytor" samt 1 gång i sin helhet, tunt struken. Minst 24h mellan strykningar.

Strykning 1 gång i sin helhet med Wibbo emulsionsfärg, bruten med lite guldocker (för varmhets) & grå umbra, för att efterlikna omkringliggande kyrkorummets "sot".

Såpning av nylagt tegel.

Kallt vatten spädd med Ottossons linoljesåpa, 30%, första ggn. Andra ggn späddes kallt vatten med 20%, samt torkade bort överflöd, när sten såg mättad ut.

Obs! Bör dock fortsätta skuras med jämna intervall, kontakta gärna Ottossons färgmakeri för mer info. Eventuell underhållsplan kan framföras.

Uppkommer funderingar eller anmärkningar av ovanstående beskrivning, kontakta Pierre Håkansson på nedanstående nummer.

Det färdiga resultatet av katafalkförvaringen utfört av Björklidens Byggnadsvård AB 556974-9897, hantverkare Olle Ölmskog 070-980 69 00 samt måleriarbeten av Anne Håkanssons Måleri AB 556512-6108, hantverkare Pierre Håkansson 073-296 07 65.